

Ο καθηγητής Πάνος Μεταξάς και η Β΄ Προπαιδευτική Παθολογική Κλινική του ΑΠΘ

υπό

Δημ. Θ. Καραμήτσου

Ομ. Καθηγητή ΑΠΘ

Το να γράψω ένα κείμενο, με τόσο μικρή προθεσμία, για τον αείμνηστο καθηγητή Πάνο Μεταξά, με τον οποίο συνέδεσα κυριολεκτικά την καριέρα μου, είναι πολύ δύσκολο έργο. Ωστόσο θα το επιχειρήσω.

Ο Μεταξάς πρέπει να πέρασε δύσκολα παιδικά και εφηβικά χρόνια γιατί ο πατέρας του ήταν απότακτος στρατιωτικός μετά το αποτυχημένο κίνημα του 1935 και τα οικονομικά της οικογένειάς του δεν ήταν ανθηρά. Επιπλέον κάποια χρόνια έπασχε και από ελονοσία και μας είχε περιγράψει το πώς περίμενε το ρίγος και τον πυρετό, κάθε μέρα παρά μέρα (τριταίος πυρετός). Υποθέτω ότι περισσότερα για τη ζωή του, πού γεννήθηκε και πού μεγάλωσε, θα γράψουν άλλοι που τα γνωρίζουν καλύτερα από μένα. Πρέπει να ήταν πολύ μελετηρός για να εισαχθεί μετά από εξετάσεις στη Στρατιωτική Ιατρική Σχολή (ΣΙΣ) που εκείνα τα χρόνια το κατόρθωναν μόνο άριστοι μαθητές. Έφυγε το 1955 από τον στρατό λόγω ανθεκτικού στη θεραπεία έλκους 12δακτύλου, το οποίο εξακολούθησε να τον ταλαιπωρεί με παροξύνσεις εποχιακά πολλά χρόνια.

Ο αείμνηστος καθηγητής Βαλτής είχε πολύ νωρίς διαπιστώσει τις ικανότητες του Μεταξά ως γιατρού —από την εποχή που είχε την ευθύνη της υγείας των φοιτητών στη ΣΙΣ— και φρόντισε να τον πάρει κοντά του ως ειδικευόμενο στο τότε Λαϊκό νοσοκομείο, στο οποίο ήταν υφηγητής υπό τον καθηγητή Ευθύμιο Παναγιωτόπουλο και αργότερα στο ΑΧΕΠΑ όπου εγκαταστάθηκε ως καθηγητής. Ο Μεταξάς, κατά τη μετεκπαίδευσή του στο Belfast υπό τον καθηγητή Bull (1960-1963) έκανε σπουδαία έρευνα και δημοσιεύσεις πάνω στη φυσιολογία του νεφρού (πειράματα stop flow στα νεφρικά σωληνάκια πειραματοζώων) χάρη στις οποίες και πήρε δίπλωμα PhD το 1963.

Το 1964 ήμουν πεμπτοετής φοιτητής και ανήκα στη Β΄ Παθολογική Κλινική, αλλά παρακολουθούσα εθελοντικά και τα μαθήματα της Α΄ Παθολογικής, γιατί μου άρεσε ο τρόπος που δίδασκε ο Βαλτής. Τον Π. Μεταξά συνάντησα πρώτη φορά στο αμφιθέατρο του ΑΧΕΠΑ. Ήταν τότε επιμελητής και ο Βαλτής του είχε αναθέσει να κάνει μερικά μαθήματα νεφρολογίας. Δεν μπορώ να πω ότι τότε ο Μεταξάς με εντυπωσίασε σε σχέση με τα μαθήματα του Βαλτή. Μιλούσε πολύ χαμηλόφωνα, παρέμενε ακίνητος πίσω από την έδρα, δεν χρησιμοποιούσε διαφάνειες, είχε σκυμμένο το κεφάλι του,

μάλλον από συστολή, και έδινε την εντύπωση ότι έχει τρακ. Ωστόσο φαινόταν ότι κατείχε άριστα το θέμα του. Ήταν σαν να ήταν ο ίδιος ένας ηλεκτρολύτης που έκανε βόλτες μέσα στα νεφρικά σωληνάκια.

Όταν ο Μεταξάς έγινε υφηγητής το 1965, ο Βαλτής παραχώρησε το μισό τμήμα της κλινικής στην αρμοδιότητα του. Το τμήμα αυτό το αποτελούσαν δυο μεγάλοι θάλαμοι των οκτώ κλινών, δυο θάλαμοι τετράκλινοι, ένα μικρός θάλαμος εντατικής παρακολούθησης με δυο κλίνες και ένας ακόμη τετράκλιнос θάλαμος που προοριζόταν για περιτοναιϊκές πλύσεις. Υπήρχε και ένας μικρός θάλαμος απομόνωσης για ανιάτες περιπτώσεις εν αναμονή του θανάτου, στον οποίο όμως σώθηκαν ως εκ θαύματος μερικοί ασθενείς. Όταν άρχισα την ειδικότητα της Παθολογίας το 1970 ο Βαλτής με τοποθέτησε στην περιοχή του Μεταξά, ο οποίος έκανε επίσκεψη κάθε μέρα. Το μεγαλύτερο διάστημα είχα επιμελητές τον Ι. Τριαντόπουλο (μετέπειτα αναπληρωτή καθηγητή) και αργότερα τους Χάρη Μπουντούλα¹ (μετέπειτα καθηγητή στις ΗΠΑ) και Φ. Χαρσούλη (μετέπειτα καθηγητή). Στην πτέρυγα του Μεταξά ο Βαλτής έκανε επίσκεψη μια φορά την εβδομάδα.

Η επίσκεψη του Μεταξά ήταν πολύ λεπτομερειακή και εξέταζε τους ασθενείς από την κορυφή ως τα νύχια. Η λήψη του ιστορικού ήταν υποδειγματική. Αν ήσουν διαβασμένος καταλάβαινες γιατί ρωτάει κάποια πράγματα. Αν ήσουν αδιάβαστος μάλλον έπληττες, γιατί η επίσκεψη διαρκούσε πάνω από τρεις ώρες, ειδικά μετά από εφημερία, όταν και είχαμε επιπλέον ασθενείς σε ράντζα μέσα στους μεγάλους θαλάμους και στον διάδρομο. Χαρακτηριστικό του Μεταξά, το οποίο φαινόταν στην επίσκεψη, αλλά και σε άλλες περιπτώσεις που είχα την ευκαιρία να διαπιστώσω, ήταν η ταχύτητα της σκέψης του μαζί με τη διάθεση να εκφράσει κάποιο χιούμορ. Αυτό το χιούμορ με τις χαρακτηριστικές ατάκες του θα μπορούσε να γεμίσει ένα ολόκληρο βιβλίο. Ήταν χιούμορ συχνά σαρκαστικό, αλλά σπινθηροβόλο και απολαυστικό, οπότε μας ξεκούραζε πνευματικά. Οι νεαροί βοηθοί μιλώντας για τον Μεταξά χρησιμοποιούσαν τότε την αμερικανική έκφραση ο «Boss» δηλαδή το αφεντικό. Όταν ο Μεταξάς έγινε καθηγητής το 1973 το Boss έπαψε να χρησιμοποιείται και αντικαταστάθηκε από το «καθηγητής». Του μιλούσαμε όλοι στον πληθυντικό εκτός από τον κλητήρα της κλινικής που ήταν ο πολυμήχανος Γιώργο Καρακατσάνη, και τον Ζ. Σινάκο, με τον οποίον είχε φιλία από την εποχή του Λαϊκού νοσοκομείου και μικρή διαφορά ηλικίας.

Δεν είχα ακόμη συμπληρώσει δυο χρόνια ειδικότητας και ο Μεταξάς μου ζήτησε

¹ Ο Χάρης Μπουντούλας μετά την αφυπηρέτησή του από την ιατρική σχολή του Οχάιο έγινε πρόεδρος του Επιστημονικού Συμβουλίου του Ιδρύματος Ιατροβιολογικών ερευνών της Ακαδημίας Αθηνών.

να βγω από τους θαλάμους και να ασχοληθώ με έρευνα που σχεδίαζε να αρχίσει τότε. Μαζί με μένα θα έβγαιναν από τους θαλάμους ο Θανάσης Κοντόπουλος και ο Αλκιβιάδης Χατζής. Για να είμαι ειλικρινής αυτή η πρόταση δεν μου άρεσε γιατί δεν ήθελα να χάσω πρόωρα την επαφή μου με τους ασθενείς. Θα συνέχιζα, όμως, να εφημερεύω και αυτό με έκανε να δεχτώ. Στο υπόγειο του ΑΧΕΠΑ βρίσκονταν τότε τα εργαστήρια της κλινικής (Μικροβιολογικό, βιοχημικό, αιματολογικό, ραδιοϊσοτόπων in vitro και vivo) και τα γραφεία του καθηγητή και του υφηγητή. Το γραφείο του Μεταξά σύντομα γέμιζε από διάφορα όργανα (φωτόμετρο, χλωριδρόμετρο, ωσμώμετρο, ζυγαριά ακριβείας), ψυγείο, και διάφορα υαλικά και αντιδραστήρια που ήταν χρήσιμα στις δουλειές που θα κάναμε. Επρόκειτο να μελετήσουμε τη δυνατότητα να χρησιμοποιείται ένα τμήμα της νήστιδας ως απομονωμένο έντερο (με δυο νηστιδοστομίες) αντί για το περιτόναιο για την κάθαρση των αζωθαιμικών επιβλαβών ουσιών. Δεδομένου ότι τότε οι τεχνητοί νεφροί ήταν ελάχιστοι (δυο μηχανήματα είχαμε για χρόνια κάθαρση και ένα για ΟΝΑ), δεν επαρκούσαν για τις ανάγκες των ασθενών που βρίσκονταν σε τελικό στάδιο ΧΝΑ. Δεν θα επεκταθώ περισσότερο στο θέμα και αν κάποιος θέλει μπορεί να διαβάσει τη σχετική δημοσίευση που προέκυψε από την εφαρμογή της μεθόδου σε δυο εθελοντές νεφροπαθείς. (Ελλ. Ιατρική 1972;41:705-718). Η έρευνα αυτή, ωστόσο, μας συνέδεσε πολύ περισσότερο με τον Μεταξά.

Διάφορα ευτράπελα επεισόδια συνέβησαν σε εκείνο το γραφείο-εργαστήριο. Μια φορά ο Μεταξάς προσπαθώντας να διαλύσει ζωικό άνθρακα στα υγρά των πλύσεων έγινε σαν νέγρος από τον άνθρακα που γέμιζε το πρόσωπό του. Μια άλλη φορά στο τηλέφωνο ήταν η σύζυγός του, η οποία ταραγμένη του είπε πως την είχε χτυπήσει το ρεύμα από το ηλεκτρικό σίδερο με το οποίο σιδέρωνε. Όταν ο Μεταξάς άκουσε τι του έλεγε απάντησε σοβαροφανώς, «Α, μη φοβάσαι, δεν είναι τίποτε σοβαρό, και τους τρελούς τους βάζουν σε ρεύμα και τους προκαλούν ηλεκτροσόκ για να τους θεραπεύσουν». Περιττό να πω ότι οι παρευρισκόμενοι στο επεισοδιακό αυτό τηλεφώνημα δεν μπορούσαμε να κρατηθούμε από τα γέλια. Ένα άλλο ξεκαρδιστικό γεγονός συνέβη μια μέρα που ο Μεταξάς είχε κεφαλαλγία. Ζήτησε από την προϊσταμένη ένα χάπι νοβαλζίν αλλά δεν υπήρχε παρά μόνο υπόθετο. Ο Μεταξάς πήρε ένα υπόθετο, προχώρησε, άνοιξε την πόρτα της τουαλέτας και χωρίς να την κλείσει, έβαλε το υπόθετο στο στόμα του, έσκυψε στη βρύση, πήρε νερό με το χέρι του και το ήπιε σαν να ήταν χάπι. Ήταν τόσο απλός και ευρηματικός.

Σε αυτό το εργαστήριο ήρθα και σε πρώτη επαφή με τη στατιστική. Ο Μεταξάς είχε ένα τετράδιο με μαθήματα στατιστικής που είχε κάνει στο Belfast. Με βοήθημα αυτό το τετράδιο και αργότερα το βιβλίο τσέπης του M.J. Moroney (Facts from figures) κάναμε σε μια ηλεκτρική μεταλλική αριθμομηχανή τις αριθμητικές πράξεις για standard deviation και τελικά το Student's T test. Αργότερα βγήκαν τα μικρά κομπιουτεράκια και

πολύ αργότερα οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και οι στατιστικές έγιναν παιχνίδι.

Μια άλλη έρευνα που έκανε ο Μεταξάς ήταν η μελέτη του ισχαιμου νεφρού στη νεφραγγειακή υπέρταση. Ο σύμβουλος ουρολόγος αείμνηστος Ι. Γαγανάκης έκανε καθετηριασμό των δυο ουρητήρων και εγώ με τον Κοντόπουλο κάναμε συλλογή ούρων από κάθε ουρητήρα σε σειρά σωληναρίων πριν και μετά από χορήγηση φουροσεμίδης ενδοφλεβίως. Μετρούσαμε έπειτα το κάλιο, νάτριο και χλώριο σε όλα τα σωληνάκια και διαπιστώναμε έτσι αν ό ένας νεφρός ισχαιμεί, σε εποχή που δεν γίνονταν εύκολα αγγειογραφίες. Δυστυχώς δεν ακολούθησε δημοσίευση των παρατηρήσεών μας.

Ένα πρωί ο Βαλτής ήρθε και είπε στον Μεταξά να βάλει υποψηφιότητα για να εκλεγεί καθηγητής διευθυντής σε μια υπό ίδρυση κλινική. Ο ίδιος τότε απάντησε «μπα τι δουλειά έχω εγώ με αυτά, καλά είμαι εδώ έτσι που είμαι», αλλά ο Βαλτής δεν σήκωνε αντιρρήσεις. Όχι μόνο έβαλε υποψηφιότητα ο Μεταξάς, αλλά ο Βαλτής έκανε χίλιες δυο παραστάσεις σε άλλους καθηγητές για να ψηφίσουν τον Μεταξά, ο οποίος δεν είχε ποτέ καλές δημόσιες σχέσεις, δεν υπήρξε ποτέ διπλωμάτης και έλεγε ευθαρσώς τη γνώμη του, με αποτέλεσμα να μην είναι ιδιαίτερος συμπαθής. Σίγουρα θα υπήρχαν κάποιοι που τον ζήλευαν ή και τον ζηλοφθονούσαν. Ο Μεταξάς όμως δεν έδινε σημασία και προχωρούσε τον δρόμο του αγνοώντας τους. Είχε τη φήμη υπερόπτη, αλλά αδίκως. Δεν του άρεσαν οι συχνές κοινωνικές συναναστροφές και ανάμεσα σε πολύ κόσμο ένιωθε άβολα. Πιθανολογώ ότι είχε μια φυσική δειλία ή και αγοραφοβία που τον έκανε να δείχνει απόμακρος. Δεν συμπαθούσε τους φιγουρατζήδες και τους γιατρούς που έκαναν πολλά ταξίδια για συνέδρια, γιατί όπως έλεγε “πότε βρίσκουν καιρό να δουλέψουν;”. Ο ίδιος δεν πήγαινε σε συνέδρια παρά μόνο πολύ σπάνια, αλλά ενημερωνόταν διαβάζοντας περιλήψεις δημοσιεύσεων στο περιοδικό *Excerpta medica*.

Ο Μεταξάς προφανώς και λόγω του πατέρα του που υπήρξε Βενιζελικός, ήταν οπαδός της Ενώσεως Κέντρου. Επί του καθεστώτος της δικτατορίας της 21ης Απριλίου παύθηκε από τους δικτάτορες και έχασε τη θέση του στο νοσοκομείο «ως αριστερίζων», καθώς είχε εκδηλωθεί ως υποστηρικτής του φαινοτυπικά αριστερόστροφου Ανδρέα Παπανδρέου. Ο Βαλτής, όμως, ως γνήσιος Πελοποννήσιος ήταν μοναδικός στις δημόσιες σχέσεις και αλληλοεξυπηρετήσεις. Φρόντισε και έβαλε ως μέσον έναν Απριλιανό συνταγματάρχη, τον οποίον νοσήλευε με ΧΝΑ, και κατάφερε να επανέλθει κοντά του ο υφηγητής του.

Πολύ αργότερα όταν κέρδισε τις εκλογές ο Ανδρέας Παπανδρέου με το ΠΑΣΟΚ, ο Μεταξάς χάρηκε πολύ, αλλά μόλις άρχισαν οι στραβοτιμονιές της νέας κυβέρνησης δεν δίστασε να κάνει κριτική. Μια μέρα στην επίσκεψη, μπαίνοντας σε έναν μονόκλινο θάλαμο όπου νοσηλευόταν ένας γενειοφόρος σαραντάρης, ο Μεταξάς αναφώνησε, «μπα τι βλέπω νοσηλεύουμε και υπουργούς»; (Τότε πολλοί υπουργοί της κυβέρνησης

του ΠΑΣΟΚ είχαν γενειάδα). Ωστόσο, παρά την κριτική στάση του απέναντι στο ΠΑΣΟΚ ο Μεταξάς εξακολουθούσε να διαβάζει φιλοπασοκικές εφημερίδες. Μια μέρα που ήμουν στο γραφείο του μαζί με τον Θανάση Κοντόπουλο ο κλητήρας τού έφερε τέσσερις εφημερίδες όλες φιλοπασοκικές και εγώ που κάτι είχα κολλήσει από το χιούμορ του τού είπα: «βλέπω βιβλιογραφία διαβάζετε μόνο αγγλοσαξωνική!» , οπότε εκείνος γέλασε αλλά και έκρυψε τις εφημερίδες κάτω από το έπιπλο του γραφείου του, γιατί θα αρχίζαμε εξετάσεις φοιτητών.

Ο Μεταξάς εξελέγη καθηγητής διευθυντής νεοσύστατης κλινικής, της Β΄ ΠΠ (Β΄ Προπαιδευτικής Παθολογικής Κλινικής). Δεν υπήρχε όμως κλινική χωροταξικά και ο Βαλτής του παραχώρησε άτυπα τη μισή Α΄ Παθολογική κλινική, της οποίας ο Μεταξάς από καιρό είχε την ευθύνη. Μετά τον αδόκητο θάνατο του Βαλτή τον Νοέμβριο του 1973, η Β΄ Προπαιδευτική Κλινική μεταφέρθηκε στο νοσοκομείο Αγία Σοφία, το οποίο αργότερα ενώθηκε διοικητικά με άλλα νοσοκομειακά κτήρια και αποτέλεσαν το μεγάλο Ιπποκράτειο νοσοκομείο.

Στην νεοσύστατη Β΄ ΠΠ κλινική εξαρχής είχαν τοποθετηθεί ως βοηθοί οι Δ. Μέμος, Ν. Ευγενίδης, και Π. Γκελερής, (και οι τρεις έγιναν αργότερα καθηγητές), ο Γ. Σακελλάρου που έφυγε από τη ζωή πρόωρα και ο Α. Δημητριάδης (και οι δυο μετέπειτα διευθυντές κλινικών) και ως επιμελητής ο Ι. Τριαντόπουλος (μετέπειτα αναπληρωτής καθηγητής). Ένα διάστημα κάλυπτε καρδιολογικά την κλινική ο καρδιολόγος Χρ. Ραΐδης παλαιός ειδικευόμενος της κλινικής Βαλτή. Με την εγκατάσταση της κλινικής στο νοσοκομείο Αγία Σοφία ενίσχυσαν τη Β΄ ΠΠ και οι Ζ. Σινάκος, Μ. Παπαδημητρίου, Φ. Χαρσούλης, Α. Κοντόπουλος, Δ. Καραμήτσος, Χ. Ζαμπούλης, Β. Βαργιεμέζης και Γ. Μπουρίκας (όλοι μετέπειτα καθηγητές) και οι Α. Μηλιώνης και Ζ. Πολυμενίδης. Άμισθος βοηθός ήταν τότε ο νυν καθηγητής και διευθυντής της Β΄ ΠΠ Στ. Καραγιάννης. Αργότερα, όταν διαλύθηκε το παράρτημα της Σχολής στην Αλεξανδρούπολη, ήρθε στη Β΄ ΠΠ και η αιμόνηση Βέα Μαργάρη, αλλεργιολόγος. Από την Αγγλία ήρθε ως καρδιολόγος ο Α. Φιλινδρής, ο οποίος όμως μετά από λίγα χρόνια, όταν έγινε το ΕΣΥ, παραιτήθηκε. Μετά από ειδίκευσή του στις ΗΠΑ διορίστηκε στην κλινική ως επιμελητής ο ενδοκρινολόγος Α. Αβραμίδης που αργότερα έγινε διευθυντής της Ενδοκρινολογικής Κλινικής μετά από παραίτηση του Φ. Χαρσούλη, ο οποίος κάποια χρόνια είχε πάρει τη θέση του διευθυντού της και χρησιμοποιούσε λίγες κλίνες μέσα στην Β΄ ΠΠ. Με την ίδρυση του ΕΣΥ η ενδοκρινολογική κλινική απέκτησε και χωριστό χώρο στον πρώτο όροφο του νοσοκομείου. Στην Β΄ ΠΠ κλινική ήρθαν μετά από μετεκπαίδευση στη Γαλλία ο αιματολόγος Α. Φάσας και από την Αγγλία η αιμόνηση αιματολόγος Δ. Ζαμπούλη –Χατζηγεωργίου. Επίσης ήρθε από τη Γερμανία ειδικός καρδιολόγος ο Μιχ. Αβραμίδης σε θέση επιμελητή. Με αυτούς τους γιατρούς που όλοι είχαν μετεκπαιδευτεί στο εξωτερικό η κλινική απέκτησε διακριτά τμήματα όλων των υποειδικοτήτων της Παθολογίας και λειτούργησαν υποδειγματικά εξωτερικά ιατρεία κατά τα Βρετανικά πρότυπα. Όταν επέστρεψε από τη Γαλλία ως αιματολόγος ο Γ. Καρτάλης πήρε αρχικά θέση διευθυντή αιμοδοσίας

και διατηρούσε επαφή με την κλινική ως κλινικός αιματολόγος έως ότου πήρε θέση διευθυντή παθολογικής κλινικής στο νοσοκομείο Παπανικολάου ταυτόχρονα με τον Α. Μηλιώνη που πήρε επίσης διεύθυνση παθολογικής κλινικής εκεί. Στο νοσοκομείο Αγία Σοφία σύντομα οργανώθηκαν τα εξής: μονάδα τεχνητού νεφρού με υπεύθυνο τον Μ. Παπαδημητρίου, αιματολογικό εργαστήριο με υπεύθυνο τον Ζ. Σινάκο, μονάδα εντατικής νοσηλείας ασθενών για οξέα στεφανιαία σύνδρομα αλλά και διάφορες καταστάσεις καταπληξίας με υπεύθυνο τον Α. Κοντόπουλο, τμήμα γαστροσκοπήσεων αρχικά με τον επίατρο Κ. Νικολάου και υπεύθυνο τον Ι. Τριαντόπουλο και αργότερα με δραστήριο ενδοσκοπιστή τον Ν. Ευγενίδη, εργαστήριο ραδιοϊσοτόπων in vitro με υπεύθυνο τον Α. Βυζαντιάδη και τμήμα ιστοσυμβατότητας με υπεύθυνο τον Ζ. Πολυμενίδη, το τμήμα του οποίου αργότερα εξελίχθηκε σε ανεξάρτητο εργαστήριο και περιέλαβε και το Αλλεργιολογικό εργαστήριο της Μαργάρη.

Αρκετοί ειδικευόμενοι της Β΄ΠΠ εξελίχθηκαν σε θέσεις διευθυντών κλινικών ή πανεπιστημιακών καθηγητών όπως ο Α. Φάσας, ο Γ. Μπουρίκας, ο Στάθης Αλεξόπουλος (που μας άφησε πρόωρα), ο Β. Βαργεμέζης, ο Κ. Τσαταλάς, η Λίνα Γαρυπίδου, η Στ. Δούμα, ο Η. Ευθυμίου, ο Γ. Κατσαρής, ο Γ. Ευστρατιάδης, ο Η. Μπασαγιάννης, ο Σπ. Μπακατσέλος, ο Α. Μυλωνάς, ο αναισθησιολόγος Κ. Χατζηνικολάου και άλλοι σε θέση υπευθύνων τμημάτων όπως ο Τ. Διδάγγελος, ο Π Κατσινέλος (ενδοσκοπιστής) και ο Χ. Σαμπάνης που ανέλαβε το Διαβητολογικό Κέντρο μετά την μετακίνηση του Δ. Καραμήτσου —που υπήρξε ο ιδρυτής του Κέντρου— σε θέση διευθυντή της Α΄ΠΠ Κλινικής στο νοσοκομείο ΑΧΕΠΑ. Ο Μ. Παπαδημητρίου έγινε διευθυντής αρχικά της νεφρολογικής κλινικής και αργότερα της Β΄ΠΠ, ύστερα από την αφυπηρέτηση του Ζ. Σινάκου, ο οποίος είχε διαδεχθεί ως διευθυντής επί έναν χρόνο τον Μεταξά. Ο Χ. Ζαμπούλης πήρε τη σκυτάλη ως διευθυντής της κλινικής το 2003. Ο Α. Κοντόπουλος υπήρξε ο πρώτος διευθυντής σε νεοϊδρυθείσα Καρδιολογική Κλινική μέσα στη χωροταξία της Β΄ΠΠ. Επίσης νοσοκομειακοί ειδικευόμενοι ή επιμελητές έγιναν πανεπιστημιακοί όπως ο Β. Άθυρος, ο Θ. Βασιλειάδης, η Όλγα Γιουλεμέ, ο Α. Μυλωνάς, η Αικ. Παπαγιάννη και ο Π. Κατσινέλος. Μια εξαιρετη επιμελήτρια της Β΄ΠΠ, η Ε. Πασχαλίδου υπήρξε αργότερα βασικό στέλεχος μιας από τις κλινικές του νοσοκομείου Παπανικολάου. Γενικά η Β΄ΠΠ ήταν μαζί με την Α΄ Παθολογική Κλινική του ΑΧΕΠΑ —της οποίας υπήρξε σε μεγάλο βαθμό μετεξέλιξη— ένα φυτώριο εξαιρετικών γιατρών και πανεπιστημιακών δασκάλων αλλά και κλινική στην οποία παρεχόταν υψηλού βαθμού ιατρικές υπηρεσίες και χάρη στις εξαιρετικές νοσηλεύτριες σωστή νοσηλεία παρά τον μεγάλο φόρτο. Είναι χαρακτηριστικό ότι στη Β΄ΠΠ υπήρχε πάντοτε μεγάλη πληρότητα ασθενών ενώ άλλες κλινικές της πόλης είχαν άδεια κρεβάτια. Πολλοί ασθενείς περίμεναν τότε θα εφημερεύσει η Β΄ ΠΠ για να προσέλθουν στο νοσοκομείο. Όλοι αυτοί οι διακεκριμένοι γιατροί που προανέφερα υπήρξαν “τέκνα” της Σχολής Βαλτή - Μεταξά, και αναφέρω και τους δυο μαζί, γιατί δεν μπορεί κανείς να διαχωρίσει τη συμβολή τους. Αυτές οι δυο μεγάλες ιατρικές προσωπικότητες ήταν οι μαέστροι που διεύθυναν με επιτυχία ένα σύνολο προικισμένων για-

τρών. Ο Βαλτής ήταν πολύ συγκεντρωτικός στη διοίκηση σε αντίθεση με τον Μεταξά που μοίραζε αρμοδιότητες.

Ο Μεταξάς στις εξετάσεις δεν ήταν πολύ αυστηρός αλλά ήταν απόλυτα δίκαιος. Είχα κάνει στον υπολογιστή ένα πρόγραμμα αρχείου (data base) για ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής από τις οποίες έμπαιναν κάθε φορά από 80 έως 100 ερωτήσεις περίπου. Οι σωστές απαντήσεις μεταξύ των πέντε αναφερομένων ήταν από μία έως τέσσερις κατά περίπτωση. Οι λανθασμένες απαντήσεις αφαιρούσαν πόντους από το σύνολο των ορθών απαντήσεων. Στην τελική βαθμολογία όμως των ερωτήσεων πολλαπλών επιλογών ο Μεταξάς θεωρούσε 10 το σκορ του πρώτου φοιτητή έστω και αν ήταν σε ποσοστό π.χ 75%. Επίσης ζητούσε και ανάπτυξη θεμάτων τα οποία συνέβαλαν και αυτά στην τελική βαθμολογία μαζί με τον βαθμό των προφορικών εξετάσεων. Στα προφορικά είχε ορίσει και εξετάζαμε τρεις επιτροπές των τριών εξεταστών η κάθε μια, δηλαδή συγκεντρώνονταν εννέα βαθμοί προφορικών μέσα στους οποίους ο βαθμός του καθηγητή ήταν ένας από τους εννιά. Έτσι αποδείκνυε τη δημοκρατικότητά του, αλλά και δεν μπορούσαν να περάσουν τα όποια «μέσα» για να εξυπηρετηθούν αδιάβαστοι φοιτητές. Συχνά τον μέσο όρο των βαθμών 4,5 τον μετέτρεπε σε 5 (πέντε).

Ο Μεταξάς όταν ανέλαβε διευθυντής κλινικής δεν είχε καμιά πείρα από διοίκηση, δεδομένου ότι τα διοικητικά θέματα τα χειριζόταν μέχρι τότε ο Βαλτής. Ήταν αναγκασμένος όμως να εμπλακεί με τα διοικητικά της Β΄ΠΠ κλινικής. Την πρώτη φορά που κατέβηκε στην Αθήνα δεν μπόρεσε να μπει στο υπουργείο Υγείας γιατί εκείνη την ημέρα... δεν ήταν ανοικτό για το κοινό! Σιγά-σιγά όμως προσαρμόστηκε στις ιδιαιτερότητες του γραφειοκρατικού κατεστημένου και λειτούργησε με επιτυχία αυξάνοντας διαδοχικά τις έμμισθες θέσεις για τους γιατρούς της κλινικής, νοσοκομειακούς και πανεπιστημιακούς. Στα διάφορα ειδικά τμήματα της κλινικής δεν ανακατευόταν σχεδόν καθόλου, εκτός από την μονάδα εντατικής παρακολούθησης όπου έμπαινε και έδινε οδηγίες, όταν νοσηλεύονταν εκεί βαρέως πάσχοντες. Επίσης έκανε κάθε μέρα επίσκεψη στις 22 κλίνες της πτέρυγας των θέσεων. Ο Μεταξάς αντιπαθούσε τη γραφειοκρατία και διάφορα έγγραφα που έστελναν τα υπουργεία Υγείας και Παιδείας, αφού τα διάβαζε και διαπίστωνε ότι δεν είχαν σημασία τα ...αρχαιοθετούσε —όπως έλεγε— πετώντας τα στον κάλαθο των αχρήστων!

Ο Πάνος Μεταξάς καθιέρωσε μια επιστημονική συγκέντρωση της κλινικής, κάθε Τετάρτη στις 12μμ, στην οποία διεύθυνε με μαεστρία τη διαδικασία χωρίς διάθεση επίδειξης, αλλά αναπόφευκτα έδειχνε το βάθος των γνώσεών του και την καταπληκτική διαγνωστική λογική του. Αυτή την συγκέντρωση παρακολουθούσαν και μερικοί παλαιότερα ειδικευθέντες κοντά στους Βαλτή και Μεταξά, όπως οι Στίγγας, Δαλαμάγκας, Ραΐδης, Χατζημπαλής, και Σταμπουλτζής.

Η Β΄ ΠΠ ως συνέχεια της κλινικής Βαλτή (δεδομένου ότι τα περισσότερα στελέχη της παλαιάς Α΄ Παθολογικής Κλινικής μετακινήθηκαν και στελέχωσαν τη Β΄ ΠΠ) ήταν μια κλινική με πολλή δυναμική και μεγάλη επιστημονική βαρύτητα, γεγονός που φάνηκε με την εξέλιξη των γιατρών που την στελέχωσαν αρχικά, αλλά και στη συνέχεια. Ο Μεταξάς είχε ενδιαφερθεί προσωπικά με την νεφρολογία (σπειραματοπάθειες, ΟΝΑ, ΧΝΑ, περιτοναϊκές πλύσεις), την καταπληξία, τη νεφραγγειακή υπέρταση, και τα αυτοανοσοποιητικά νοσήματα (ιδίως τα νοσήματα κολλαγόνου). Με το τεράστιο επιστημονικό κύρος του κατάφερε να διοικεί και να συντονίζει χωρίς προβλήματα πολλές ιατρικές προσωπικότητες που εξελίχθηκαν σε θέσεις διευθυντών και καθηγητών. Είχε την άμεσα την ευθύνη της παρακολούθησης ασθενών στην μικρή πτέρυγα των θέσεων όπου έκανε επίσκεψη κάθε μέρα. Σε αυτή την πτέρυγα λειτούργησα ως επιμελητής του επί αρκετά χρόνια και το μόνο πρόβλημα που είχα ήταν ότι άρχιζε την επίσκεψη πολύ νωρίς, πριν να προλάβω να εξετάσω όλους τους ασθενείς πριν από αυτόν.

Ο Μεταξάς είχε την αρχή να μην παρεμποδίζει τους συνεργάτες του στα σχέδιά τους. Επέτρεπε στα διάφορα τμήματα της κλινικής να αποτελούν ατύπως ή και τυπικά διακριτές μονάδες και ήταν συμπαραστάτης των μελών ΔΕΠ όταν του το ζητούσαν. Για παράδειγμα επέτρεψε τον διαχωρισμό και ίδρυση της νεφρολογικής και της καρδιολογικής κλινικής. Όλοι όμως αναγνώριζαν στον Μεταξά την πεφωτισμένη δεσποτεία του, η οποία ταυτόχρονα είχε δημοκρατικά χαρακτηριστικά. Το πνεύμα Βαλτή εξακολουθούσε να εμπνέει και την Β΄ ΠΠ. Το 1998, ο Μεταξάς προχώρησε στην έκδοση πολυσέλιδου τιμητικού τόμου για τον Βαλτή με τίτλο «Θέματα Παθολογίας» στον οποίο δημοσιεύθηκαν άρθρα συνεργατών του. Σε αυτόν τον τόμο υπήρξα συγγραφέας κεφαλαίων και επιμελητής έκδοσης.

Ο Μεταξάς ως καθηγητής σταμάτησε να ασχολείται με έρευνα και έκανε μόνο το εναρκτήριο μάθημα της χρονιάς. Επίσης «δίδασκε» με τον τρόπο του την ώρα των προφορικών εξετάσεων των φοιτητών εξηγώντας διάφορα θέματα στους εξεταζομένους. Πρέπει να ήταν πολύ μελετηρός από νεαρός, αλλά και ως καθηγητής, μέχρι που έφυγε από την ενεργό υπηρεσία, συνέχιζε να διαβάζει κάθε μέρα ιατρικά περιοδικά (New England Journal of Medicine και British Medical Journal). Κάποιος μου είπε ότι όταν πήγαινε τα καλοκαίρια για ψάρεμα είχε μαζί του και το ΒΜJ, ώστε αν δεν τσιμπούσαν τα ψάρια να μην έχανε την ώρα του. Ένα διάστημα ασχολήθηκε και με το κυνήγι. Ένα κυνηγόσκυλο ράτσας σέτερ, που είχε, ήταν εκ γενετής κουφό και σκοτώθηκε από ένα τρένο εξαιτίας της έλλειψης ακοής του. Την επομένη μέρα ο Μεταξάς ήταν ράκος και μου διηγήθηκε τα του θανάτου του αγαπημένου του σκύλου κλαίγοντας σαν μικρό παιδί. Αυτός ο σκύλος, όταν ο Μεταξάς πήγαινε στη Βορβουρού με το αυτοκίνητό του, είχε το κεφάλι του δίπλα στον οδηγό, με τα πίσω πόδια του στηριζόμενα στο πίσω κάθισμα. Ο Πάνος είχε αγάπη και για την κηπουρική που την εξασκούσε στον κήπο του

εξοχικού του σπιτιού στη Βορβουρού και δεν διάβαζε τίποτε άλλο εκτός από ιατρική και εφημερίδες. Όπως μου εξομολογήθηκε, δεν είχε πάει ποτέ του σε θέατρο και από τον κινηματογράφο του άρεσαν κυρίως τα καουμπόικα έργα, τα οποία έβλεπε συνήθως στην τηλεόραση.

Ο Μεταξάς εχρημάτισε με επιτυχία πρόεδρος της Ιατρικής Εταιρείας Θεσσαλονίκης και του Βορειοελλαδικού συνεδρίου. Για ένα μικρό διάστημα υπήρξε και διευθυντής του επιστημονικού συμβουλίου του νοσοκομείου και εγώ εκπρόσωπος των επιμελητών. Οργάνωσε με τους νεφρολόγους συνεργάτες του ένα παγκόσμιο συνέδριο νεφρολογίας πολύ επιτυχημένο, που έλαβε χώρα στην Αθήνα το 1981 και απέφερε κέρδη στην Ελληνική Νεφρολογική Εταιρεία. Διετέλεσε πρόεδρος της Ιατρικής Σχολής όταν άρχισε να εφαρμόζεται ο νόμος 1268, ο οποίος όριζε τέσσερις πανεπιστημιακές βαθμίδες και επέτυχε να μην καθυστερούν οι διαδικασίες των κρίσεων.

Μετά την αφυπηρέτηση του από το ΑΠΘ ο Μεταξάς ανέλαβε για ένα διάστημα ως διοικητικός διευθυντής του Ιπποκράτειου νοσοκομείου. Δεν ήταν πολύ ευλύγιστος στις σχέσεις του με το υπουργείο Υγείας και με μια γελοία ευκαιρία ο τότε υπουργός τον ανάγκασε να παραιτηθεί. Ο Πάνος Μεταξάς υπήρξε ειλικρινής, απόλυτα τίμιος και ζούσε με λιτότητα. Τον χαρακτήριζε η απόλυτη ευθύτητά του και η έλλειψη διπλωματικότητας. Δεν είχε σχέσεις με φαρμακευτικές εταιρείες και ήταν επιφυλακτικός με τα καινούρια φάρμακα. Κάποιο νέο φάρμακο το αποκάλεσε σε ένα συνέδριο δημοσίως «ποντικοφάρμακο» λόγω κάποιας παρενέργειας που είχε διαπιστώσει. Όταν αρρώστησε υπέμενε με καρτερία τη δοκιμασία να έχει άρρωστο τον εαυτό του (εγχείρηση, ακτινοβολίες, χημειοθεραπείες) και κατάφερε να παρευρεθεί στην τελετή που έγινε στο αμφιθέατρο του Τελογλείου στις 10/2/2007 στη μνήμη του Βαλτή, αλλά απεβίωσε πέντε μήνες αργότερα τον Ιούλιο του 2007 σε ηλικία 78 ετών.

Ο Βαλτής κάποτε —φορτωμένος πολύ με τα διοικητικά του καθήκοντα— μου είπε: «αν θέλει κάποιος να εξουδετερώσει επιστημονικά έναν γιατρό μπορεί να το επιτύχει αν τον κάνει καθηγητή και διευθυντή κλινικής». Ο Μεταξάς παρά το ότι υπήρξε καθηγητής πολλά χρόνια δεν εξουδετερώθηκε ως γιατρός. Ήταν μια ιατρική προσωπικότητα μοναδική, που κόσμησε την Ιατρική Σχολή του ΑΠΘ. Είχε ένα μόνο μειονέκτημα, το ότι ήταν περισσότερο γιατρός και λιγότερο δάσκαλος. Θεωρώ πως ήταν ο καλύτερος ιατρός Παθολόγος στο δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα στη Θεσσαλονίκη και ενδεχομένως πανελληνίως. Μπορούσε να συγκριθεί ως γιατρός μόνο με τον Βαλτή, ο οποίος σε πολλά χαρακτηριστικά του ήταν ανυπέρβλητος, αλλά και ήταν ο σπορέας που έσπειρε την ιατρική λογική και ιατρική δεοντολογία στο γόνιμο έδαφος του μυαλού του Μεταξά.